

1. Ikuspegi konstruktibista, ikuspegi normatiboa eta ikuspegi konbinatua

Haur Hezkuntzako eta Lehen Hezkuntzako irakasleek ez dute garbi zer irakatsi behar duten idazketaren arloan. Lehen, idazketaren alderdi figuratiboari eta hautemateari ematen zitzaien garrantzia. Gaur egun, aldiz, Ferreiro eta Teberosky-ren (1979) ikerketak direla-eta, haurren dinamika eraikitzailea azpimarratzen dugu. Lehen, idazteko arauak zehazki finkaturik zeuden, eta errespetatu egiten ziren. Gaur egun, berriz, zalantzan jartzen dira araudia bera eta arauak eskuratzeko progresioa.

Alderdi figuratibo eta hautematezkoaren eta eraikitzailearen arteko kontrajartze hori gainditu nahi dugu guk. Hala ere, pentsatzen dugu, Haur Hezkuntzan garrantzi handiagoa eman behar zaiela idazketaren alderdi eraikitzaileak azpimarratzen dituzten proposamenei; Lehen Hezkuntzako Lehen Zikloan, berriz, Haur Hezkuntzan baino garrantzi handiagoa eman beharko litzaieke formen ekoizpenari eta grafiaren traiektoriari, alderdi eraikitzaileak ahaztu gabe.

Idaztean jarraitu beharreko arauari ematen zien lehentasuna idazketaren irakaskuntza tradizionalak, eta imitazio-ariketak ziren nagusi. Haurren ekoizpenen alderdi figuratiboak lantzen zituen irakaskuntza tradizionalak: trazatuaren forma, formen banaketa, espazio-orientazioa, formen jarraipena, bereizkuntza eta abar (Ferreiro, 1997).

Idazketaren alderdi eraikitzaileak, espresiboak eta sortzaileak azpimarratzen dituzte korrante pedagogiko berriek (Ferreiro, 1991; Teberosky, 1987, 1992, 1993); esanahiari begiratzen diote nagusiki, eta bigarren mailan uzten dituzte idazketaren alderdi figuratiboak.

Konstruktibismoaren arabera, bere inguruan gertatzen dena hautematen duen izakia baino zerbait gehiago da haurra. Haurra ez da ezer egin gabe itxaroten egoten, eskolak irakurtzen eta idazten irakastea erabaki arte. Subjektu aktiboa da haurra, hizkuntza idatziaz inguruak ematen dion informazioa bilatu eta lantzen duena (Ferreiro eta Teberosky, 1979).

Idazketaren teoria konstruktibista batzuek gutxietsi egin dituzte idazketaren alderdi normatiboak, bai forma grafikoei dagokienez, bai eta gramatika-forma eta ortografiari dagokienez ere. Ildo horretan, Zerbato-Poudou-ren ustez (1994), eta

Vygotsky eta Ferreireoren iritziz, bigarren mailako alderdiak dira idazketaren alderdi mugikor eta hautematezkoak. Esanahia duen testua eraikitzeak du garrantzia, eta ez marra grafikoak zuzen egiteak. Zerbato-Poudouren arabera, letra etzanez idazten ikasteko ez da nahikoa, ez eta beharrezkoa ere, ariketa grafikoak eta pertzep-tiboak egitea. Entrenamendu grafikoko ariketarik egin gabe ikas daiteke idazten.

Auzias-ek (1977) zioenez, 5-6 urteko haur gehienek ulertzeko moduko kopiak egiten dituzte. Zerbato-Poudouren iritziz, 4-5 urteko haurrek letra etzana idazten ikas dezakete, entrenamendu grafiko berezirik gabe. Baina, letra etzanaren kopia egin ahal izateak ez dakar hori berez egitea, Haur Hezkuntzaren amaieran hasten baitira espontaneotasunez idazten.

Idazketa esploratzeko garaia da Haur Hezkuntza. Fase alfabetikoa garatuz doazen heinean, alderdi grafikoak eta ortografikoak hobetzen saiatuko dira haurrak. Haur Hezkuntzako hirugarren ikasturteko bigarren hiruhilekoa da garai egokia idazten era sistematikoan ikasteko (urte-hasieran jaiotako haurrentzat), eta Lehen Hezkuntzako lehen ikasturteko 2. hiruhilekoa (urte-amaieran jaiotakoentzat) (Auzias, Casati, Séller, Delaye eta Verleure, 1977; Luçat, 1985; Le Roux, 2005).

6 urterekin izaten da haurra idazketa-marren traiektoria errespetatzeko gai. Heldutasun sinaptikoa 2 eta 6 urteren artean finkatuz doa, 6 urtetik gora ere oraindik garunak plastizitatea duen arren. Beraz, idazketaren irakaskuntza sistematikoa ez litzateke hasi beharko Haur Hezkuntzaren azken ikasturteko hirugarren hiruhilekoa baino lehen.

Idazketaren fase alfabetikoa eskuratu duen haurrak ezagutzen du letren soinu-balio konbentzionala, hau da, ezagutzen du fonemen eta grafemen arteko harreman konbentzionala. Ulertze-maila hori nahitaezkoa da, baina ikuspegi grafikotik konbentzionalagoa den idazkera lortzea ere beharrezkoa da, egoki idazteko.

Ajuriaguerra eta Auzias-ek idazketaren ikaskuntza prestatzeko egin beharreko ariketei buruz hitz egin dute, eta mugikortasun- eta hautemate-ariketak aztertu dituzte. Beste egile batzuk (Charmeux, 1983), aldiz, ez daude prestakuntzarako ariketa horiek guztiak eginaraztearen alde, eta prestakuntza-ariketen alderdi ludikoari ematen diete garrantzia; idazketa-ariketekin batera, gorputzaren bizipenei edo bizipen afektiboei buruzko ariketak egitea proposatzen dute.

Pedagogia konstruktibista edo eredu-pedagogia aukera dezakegu idazten irakasteko. Metodo konstruktibistaren arabera, ezagutza eraikitzen duen subjektu aktiboa da haurra; haurraren subjektibotasuna azpimarratzen da. Bestalde, ez zaio garrantzirik ematen eskema mugikor egokiak eskuratzeari, eta horren ondorioz, haurrak urteetan izan ditzake eraginkorrak ez diren eskema mugikorrak, irakasleak esku hartu arte. Eredu-pedagogian, aldiz, irakasleak esaten du zer forma duten

letrek, eta nola egin eta elkartu behar diren. Haurren errealitatea kontuan ez hartzea da eredu-pedagogiaren arriskua, hots, haurren gaitasunetara ez egokitzea.

Baina, garbi esan behar da honako hau: haurren trazatu eraginkorra sustatzea garrantzitsua da, baina, era berean, haurrak berak eraikitzea bere keinu grafikoa. Ez da ezarritako eredu bat besterik gabe imitarazi behar, edo idazketa-metodo bat aplikatu behar. Norberarengandik abiatuta eraiki behar da trazatu grafikoa. Beraz, eredu konstruktibistak eredu-pedagogia beregana dezake, eskolako eredu hertsiegi bat proposatzen ez badu behintzat (Charmeux, 1983). Charmeuxen iritziz, helburua ez da keinuak ikastea, idazketa eraikitzea baizik. Txiki-txikitatik sustatu behar da idazketa, eta hainbat tresna erabili behar dira horretarako. Irakaskuntza-ereduak erraztu egin behar ditu subjektuaren ikasteko mekanismoak; izan ere, mekanismo horiek osatzen dute prozesu eraikitzailea, eta ezin daitezke kanpotik eman. Edozein dela eredu edo metodoa, ez du preskribatzaile edo arau-emaile soila izan behar. Eskolaren egitekoa ez da informazioa ematea edo ikasleak kanpoko ereduak mekanikoki bereganatu eta errepikatzea, baizik eta ikaskuntza sustatzea, ikasleak ezagutza eraikitzeko baldintzak sortzea eta testuaren esplorazio beregainerako kultura-aldamio suspertzailea eskaintzea.

Lan konplexua da idaztea, hainbat alderdi aldi berean kontuan hartzea eskatzen duena. Lan-memoriaren espazio kognitiboa blokea dezake aldi bereko prozesuen gainkargak. Izan ere, gramatikako eta ortografiako arauak, automatizatu gabe daudenean, idazketaren prozesu zentraletarako behar den espazio kognitiboaren zati handi bat bereganatzen dute.

Haur Hezkuntzan, hainbat idaztresna esploratu behar ditu haurrak, eta idazteko prestakuntza-ariketak ere egin behar ditu. Baina, Haur Hezkuntzaren hasieran, haurrak ez ditu erreproduzitu behar idazketa-marren traiektoriak. Idazketarako prestatzeko ariketa pertzeptibo, mugimenezko eta psikomotorrak, eta mugikortasun grafikoa garatzeko ariketa grafiko batzuk egitea proposatzen dute autore gehienek. Auzias (1966) eta Lurçat-ek (1974) idazketa etzana proposatzen dute. Charmeux (1983), berriz, ez dago idazketa etzana eredu bakartzat proposatzearen alde, eta uste du hurrei ez zaiela eman behar letren formari eta elkarketei buruzko arau zehatzik. Auzias eta Lurçaten iritziz, egokia da hurrei idazketaren alderdi formalak irakastea 5 urte eta erdi edo 6 urte bete ondoren.

Idazten ikasteko prozesua luzea da. Marrazki askearekin hasten da, hots, hondarrean egiten diren marrazkiekin, plastilnaz edo buztinez egiten direnekin. Horrela eskuratzen da mugikortasun fina. Ezkerretik eskuinerako marrak, ezkererantz biratzen duten kiribilak, marra bertikalak, kiribil edo begi handi eta txikiak egiten saiatu behar du 4 edo 5 urteko haurrak. Sorbaldaren, ukondoaren, eskumuturraren eta hatzen mugimenduak konbinatu behar ditu idazten ikasteko, alde horietako artikulazioen mugimenduari esker idazten baita. Ukondoa mahai gainean

jartzen da eta besaurrea haren inguruan biratzen da, ezkerretik eskuinera. Eskuinaz idazten duenaren kasuan, sorbalda kanporantz biratzen da, ukondoa zabaldu egiten da, besaurrea paperaren gainean tokiz aldatzen da eta idazketa-mugimenduak egiten ditu eskuak. Ezkerraz idazten duenaren kasuan, aldiz, sorbalda barnerantz biratzen da, ukondoa uzkurdu egiten da, besaurrea paperaren gainean tokiz aldatzen da eta idazketa-mugimenduak egiten ditu eskuak.